

BIO DIVERSE

FRÅN CENTRUM FÖR BIOLOGISK MÅNGFALD • ÅRG 11 • NR 3 2006

Begreppskarta för förvaltare	4
Gräsö: en konfliktfylld process	12
Arga markägare säger ifrån	14
Kunskapsprojekt om förvaltning	18

TEMA:LOKAL FÖRVALTNING

Nummer 3, 2006

Biodiverse är en tidskrift från CBM, Centrum för biologisk mångfald. Den utkommer med fyra nummer per år och tar upp aktuella ämnen och händelser inom svensk naturvård, kulturmiljövård och internationell naturvårdsutveckling. ArtDatabanken medverkar med ett uppslag i varje nummer.

ISSN
1401-5064

Ansvarig utgivare
Urban Emanuelsson, CBM
Tel. 018 - 67 27 30

Redaktion och produktion
Oloph Demker, CBM
Box 7007
750 07 Uppsala
Tel. 018 - 67 13 93
Fax. 018 - 67 34 80
E-post: biodiverse@cbm.slu.se

Kostnadsfri prenumeration
Kontakta redaktionen

Upplaga
4 500 ex.

Tryck
NRS Tryckeri, Huskvarna

Medverkande i detta nummer
Urban Emanuelsson Thomas Strid
Ulf Sandberg Johan Samuelsson
Emil Sandström Torbjörn Tirén
Jan Terstad Linus Bäckberg
Lennart K Persson Gabriella Lönngren
Cajsa Martinsson Oloph Demker
Respektive författare står för innehållet i artiklarna.

Centrum för biologisk mångfald
Riksdagen beslöt 1994 att bilda ett centrum för att samordna och stimulera forskning om biologisk mångfald. Detta som ett led i att uppfylla åtagandena i den internationella konventionen om biologisk mångfald som Sverige skrev under i Rio 1992.

Centrum för biologisk mångfald startade hösten 1995. Verksamheten består av initiering och samordning av forskning och högre utbildning samt seminarier och information om biologisk mångfald. CBM finns gemensamt vid Uppsala universitet och Sveriges lantbruksuniversitet (SLU).

Omslag
Spaden i jorden. Det är dags att komma överens om vem som beslutar över och förvaltar naturresurserna när, var och varför.
Foto: Oloph Demker

Förvaltning på lokal nivå

I Sverige har det länge varit självklart att staten förvaltar och bestämmer över gemensamma områden. Eller länge och länge, det är väl för de senaste generationerna som det har blivit fullständigt självklart. Och vem skulle annars bestämma? Den som råkar bo på en plats för tillfället kan väl knappast ha mer att säga till om än vilken svensk som helst när det gäller våra nationella resurser? Det är ju det vi har våra myndigheter till – demokratiskt förankrade offentliga institutioner som fullt genomlysta ska garantera att allt sköts på bästa sätt.

Eller...?

Trots demokratiens försök att konstruera vattentäta förvaltningsorgan kommer vi inte undan det faktum att det är människor som jobbar på myndigheterna. Högst mänskliga människor. Lika lite som någon annan kan de veta allt om ett speciellt område – nästan undantagslöst är det istället människorna som bor på platsen som kan berätta gamla historier om markanvändning och hur det har sett ut och vad som finns i området. Framför allt är det de lokala invånarna som känner för platsen, som hyser en kärlek till hemtrakten som en tjänsteman aldrig kan – och inte heller bör – uppbära.

Ett sådant lokalt engagemang är både en fantastisk tillgång och en potentiell krutdurk från förvaltningssynpunkt. Rätt utnyttjat blir lokal kunskap ett verktyg som tar naturvården till höjder den aldrig kan nå på offentlig förvaltningsväg. Men hamnar den lokala viljan på kollisionkurs med myndigheternas förvaltningsplaner, då väntar katastrof.

Det här är problemet uppdukat för dissektion, och vi använder det här numret av Biodiverse som skalpell. Eftersom vi har så mycket att vinna om vi gör rätt, och samtidigt så mycket att förlora om det går fel, så måste vi ta det här på allvar och försöka hitta vägar till bra och långsiktiga förvaltningsformer för olika naturområden och naturresurser.

Det finns många sanningar och många myter kopplade till det här och jag vet inte om någon kan överblicka hela komplexiteten i frågan. I september arrangerar CBM Mångfaldskonferensen 2006 på temat Lokal förvaltning av naturresurser, då vi ska utforska området ytterligare. Vi hoppas kunna återkomma med svar längre fram!

URBAN EMANUELSSON

Foto: Thomas Nybrant

Lokal förvaltning i gränsbygden

I ett litet hörn av norra Västra Götaland ligger Högsåsen, som har blivit ett föregångsexempel på hur lokalt engagemang kan bevara och utveckla olika värden i en bygd.

– Vi funderade igenom vilka resurser som fanns och som vi tyckte var naturligt att lokalsamhället tog hand om. Naturreservatet på Högsåsen var nog bland det första på listan.

Jan Christer Wahlbäck tänker tillbaka på samtalen och diskussionerna under tidigt 1990-tal. Platsen, Gårdsjöbygden, är ett litet hörn med några hundra personer i gränsbygden mellan Västra Götaland och Örebro län en halv mil från E20.

Då, för 15 år sedan, var Gårdsjö samhällsförening en av spjutspetsarna i det arbete med medborgarinflytande som svepte över svensk landsbygd. En framsynt kommunledning hjälpte till och stöttade när samhällsföreningen plockade fram förslag på hur skolan kunde behållas, hur biblioteket och lanthandeln kunde räddas, hur kommunikationerna kunde utvecklas, hur byggandet kunde ta fart och hur driften och skötseln av det kommunalägda naturreservatet, under länsstyrelsens uppsikt, kunde tas över av en förening.

– Det hjälpte väl till att kommunen inte direkt skötte vare sig reservatet eller badsjön Narven i närheten så där väldigt bra, konstaterar Jan Christer och minns den flera meter höga slyn som växte i den forna slätterängen.

LOKALT FÖRVALTNINGSAVTAL

Sagt och gjort. Samhällsföreningen knoppade av en ekonomisk förening som fick namnet Högsåsen-Narven i Tiveden ekonomisk förening. Ett avtal skrevs med Gullspångs kommun angående det 5,5 hektar lilla reservatet. Föreningen åtog sig att sköta och driva reservatet samt underhålla de byggnader som fanns. Lokal förvaltning hade fötts och som ersättning fick föreningen en mindre summa pengar.

Som brukligt präglades de första åren av stor entusiasm och en stor aktiv medlemskader. Föreningen passade också på att köpa grannfastigheten som låg utmed bygatan när Högsåsen var en levande by på 1850-talet. Slätterängen började slås med lie, ekallén snyggades till, det gallrades och skapades grönytor, inventeringar gjordes. Många medlemmar var dock äldre och föreningen hamnade i en påtaglig svacka.

– Det var naturligtvis väldigt mycket arbetsuppgifter på en gång och i mångt fick vi börja om med naturvårdsarbetet, minns Jan Christer Wahlbäck.

DET STORA NATURVÅRDSPROJEKTET

Sedan några år tillbaka är det dock uppåt igen. Grunden för det påbörjade utvecklingsarbetet är ett treårigt naturvårdsprojekt med medel från den extra statliga naturvårdssatsningen, samt ett par mindre projekt som föreningen driver. Avsikten är tydlig – ökad tillgänglighet till området, ökad servicenivå, åtgärder för att öka naturvärdena samt skapande av fler naturupplevelser. Allt sammantaget skall ge förutsättningar för att skapa ny sysselsättning.

– Om vi på landsbygden ska klara framtiden, så krävs att vi definierar och utvecklar sådant som springer ur de lokala förutsättningarna, kommenterar Göran Zackrisson, vice ordförande i föreningen och en av dem som också varit med från början.

– Högsåsen är en sådan genuin lokal förutsättning som kan utvecklas till gagn för hela bygden. Här finns naturvärden, spännande kulturhistoriska företeelser samt en anläggning som kan nyttjas året runt.

I naturvårdsprojektet samarbetar över 20 olika aktörer – kommuner, myndigheter, stora och små organisationer och privata markägare. Genom projektet aktiverades också samarbetet med Finnerödja Hembygdsförening och Tiveds Utvecklingsgrupp. Nyöppnade 15 mil långa Ridleder Tiveden går genom Högsåsen.

Mycket är på gång i gränsbygden. En fungerande lokal förvaltning utgör ett ben. Och att det fungerar har man lokalt engagemang och god förståelse från myndigheter att tacka för, säger Jan Christer Wahlbäck.

– Vi har ett mycket bra samarbete med ansvariga inom kommunen, arbetsförmedlingen och länsstyrelsen, där så många ansvariga visar så stor förståelse för vårt lilla hörn häruppe. ➤

**ULF SANDBERG, ORDFÖRANDE
HÖGSÅSEN-NARVEN I TIVEDEN
EKONOMISK FÖRENING**

Högsåsen är bygdens högsta punkt och utsikten är milsvid. Här planeras också ett 15 meter högt utsiktstorn till nästa år.

Slätterängen med den mycket praktfulla Eva-eken bakom. Högsåsenstugan och redskapshuset syns i bakgrunden.

Anders och Annie i lilla klättrvägen, lagom spännande och svår att klättra i för de mindre barnen.

Alla foton: Ulf Sandberg

Praktfulla ekar är bara ett av många olika ädellövträd som finns på Högsåsen.

Lokal naturresursförvaltning – vad menas egentligen?

Skalan mellan central myndighetsförvaltning och lokal självförvaltning rymmer ett otal varianter. Men språket är desto fattigare. Att försöka sätta namn på abstrakta företeelser som olika förvaltningsformer med subtila skillnader är inte så lätt som man kan tro.

Begreppet lokal naturresursförvaltning har olika betydelser för olika personer och i olika sammanhang. Det finns därför en uppenbar risk för missförstånd och för att bringa klarhet i begreppets olika innebörder görs i det här avsnittet ett försök att nyansera olika perspektiv av begreppet.

Nationalencyklopedin definierar ordet förvaltning som "att sköta eller administrera något för någon annans räkning". Lokal förvaltning ställs ofta i motsatsförhållande till central förvaltning, som då åsyftar den myndighet eller grupp som är överordnad det lokala. Vad som menas med förledet "lokal" är således en förvaltning som genomförs närmare medborgarna och kan syfta på till exempel en kommun, en bygdeförening eller en sameby.

GAMMAL FÖRETEELSE

Lokal naturresursförvaltning är ingen ny företeelse. Vissa naturresurser har sedan lång tid tillbaka förvaltats gemensamt av lokala institutioner och organisationer. Ibland har naturresurserna ägts gemensamt, i andra fall har de ägts individuellt och förvaltats gemensamt. För svenskt vidkommande kan till exempel nämnas äldre tiders byalag, där bystämman utgjorde byns högsta beslutande organ. På bystämman bestämde man över gemensamma angelägenheter som var boskapen skulle beta och när man skulle skörda. Med tiden blev byalagets roll allt mindre och efter skiftesreformerna upphörde många byar att existera som institutionella enheter. Bystämmans funktion och rätt att fatta beslut förflyttades under 1800-talet till sockenstämmor och senare till kommuner och andra administrativa organ.

Idag finner vi lokala naturresursförvaltningar i form av bland annat lokala vilt- och fiskevårdsområden. Den här typen av förvaltningsform har vuxit

fram under årens lopp genom initiativ från enskilda fastighetsägare som upplevt ägosplittringens negativa konsekvenser för vilt- och fiskevård. Samebyn är ett annat exempel på en institutionell konstruktion som kan karakteriseras som lokal naturresursförvaltning. I samebyn ansvarar man bland annat gemensamt för de aktiviteter som ingår i renskötselrätten såsom renbete, jakt och fiske. Andra beskrivningar som ofta inordnas under begreppet lokal förvaltning är byförvaltning, bygdeförvaltning, samfällighet och allmänning.

Gemensamt för beskrivningarna ovan är att naturresursen administreras gemensamt av en grupp människor. Gruppen kan variera i storlek och struktur, men vad som enar gruppen är ett gemensamt ansvar och intresse att förvalta en naturresurs. Medlemmarna har skyldigheter och plikter precis som en renodlad privat eller statlig förvaltning, och de kan utgöras av enbart lokala aktörer eller en kombination av lokala företrädare och myndighetspersoner.

UTVIDGAT BEGREPP

Begreppet lokal förvaltning har med tiden kommit att bli ett samlingsnamn som både innefattar lokal självförvaltning och samförvaltning. Samförvaltning är en förvaltningsform där man har delad eller gemensam bestämmanderätt över en naturresurs. Detta sker genom överenskommelser mellan parterna, där statliga myndigheter överläter delar av sitt förvaltningsuppdrag till lokala grupper, organisationer eller stiftelser, som sinsemellan kommer överens om hur man ska formulera mål och fördela inflytande och olika förvaltningsuppgifter.

Begreppet lokal självförvaltning innebär en hög grad av lokalt självbestämmande över naturresurserna, det vill säga en naturresursförvaltning där lokala aktörer åtnjuter långtgående auktoritet och

Foto: Oloph Demker

Foto: Urban Emanuelsson

Mångfald av förvaltningsformer. Naturresursförvaltningen sker delvis i sammanträdesrummet. Representanter för olika parter och beslutsnivåer kan mötas i en rad olika konstellationer. En annan del av förvaltningen är den operativa skötseln, som också den kan bedrivas på olika sätt och på olika kollektiva nivåer, till exempel genom en extern entreprenör, av brukare eller markägare själva.

bestämmanderätt över ett naturresurssystem. I en lokal självförvaltning kan man till exempel ha befogenheter att stipulera egna "lokala regler" för hur en naturresurs skall skötas, följas upp, hur kunskapsförmedling skall gå till och hur eventuella inkomster skall allokteras. Detta sker inom de nationella ramar och regler som finns.

För att ytterligare nyansera bilden kan man för svenskt vidkommande urskilja tre kategorier.

ÄGARBASERAD FÖRVALTNING. Lagfartsinnehavare organiserar sig för att reglera resursuttag. Exempel på ägarbaserade lokala förvaltningsarrangemang är privata skogsallmänningar, skifteslag och lokala jakt- och fiskevårdsområden.

BRUKSBASERAD FÖRVALTNING. Bruksrättsinnehavare organiserar sig för att bestämma tillgången och uttaget på markerna. Exempel på bruksbaserad lokal förvaltning är samebyar, där rensskötsel företag organiserar sig för att bestämma tillträde till renbete, jakt och fiske. Även löjromsfisket i bottenviken och räkfisket i Bohuslän kan sägas vara exempel på bruksbaserade lokala förvaltningsarrangemang.

PLURALISTISK FÖRVALTNING. Olika intressenter, till exempel markägare, myndigheter och intresseorganisationer, organiserar sig för att gemensamt finna formerna för förvaltningen. Den här förvaltningsmodellen går ofta under benämningen samförvaltning. Olika naturresursanvändare, myndigheter och andra intressenter utvecklar här tillsammans partnerskap för hur resursen skall regleras och skötas. Exempel på samförvaltning är olika naturvårdsstiftelser som Skärgårdsstiftelsen, Upplandsstiftelsen och Västskuststiftelsen, där länsstyrelser, kommuner, landsting och ibland olika ideella organisationer etablerar en stiftelse för att förvalta och sköta ett naturreservat.

TREDELAD BESLUTSORDNING

Det handlar emellertid inte bara om vem som har rätt att fatta beslut, utan också om roller och funktioner som inte kan fångas i ovanstående kategoriseringar. Aktörer på olika nivåer har olika uppgifter och roller. Inom den statsvetenskapliga litteraturen skiljer man ofta ut tre beslutsnivåer: en operativ nivå där regler för "vardagliga" aktiviteter fattas, en kollektiv nivå där beslut om strategier för den operativa nivån tas och slutligen en konstitutionell nivå där man fattar beslut om övergripande regler och ramverk (lagar och internationella konventioner). Reglerna för den operativa nivån är ofta lättare att förändra än reglerna för de kollektiva och konstitutionella nivåerna. Alla former av lokala förvaltningssystem är således inbäddade i och påverkas av större insitutionella ramverk, där det finns många olika lager av organisering och arbetsfördelning. Inom naturresursförvaltning kan komplexiteten öka ytterligare, eftersom det ofta finns överlappande förvaltningssystem som verkar inom ett och samma geografiska område, till exempel rensskötsel förvaltning (bruksbaserad förvaltning) i kombination med reservatsförvaltning (statlig förvaltning) och andra förvaltningsarrangemang, såsom privata jakt- och viltvårdsområden (ägarbaserad lokal förvaltning). ▶

EMIL SANDSTRÖM

INSTITUTIONEN FÖR STAD OCH LAND, SLU

Läs mer...

Ovanstående text bygger på ett kapitelavsnitt i skriften *Lokal naturresursförvaltning i Västerbottens län – förutsättningar och möjliga former*. Emil Sandström och Anders Tivell, 2005. Working paper No. 7. SLU och länsstyrelsen i Västerbotten.

Framåt med stora miljöpolitiska steg

Den miljöpolitiska bakgrunden till dagens arbete med lokalt förankrad naturvård lades i en skrivelse från regeringen 2001. Vilka förhoppningar fanns och vad har hänt sedan dess? Jan Terstad belyser frågorna från sin horisont.

”Det handlar om möjligheter till regional utveckling, bevarande av genresurser och till ett långsiktigt hållbart nyttjande inom ekonomiskt viktiga sektorer. Kort sagt möjligheter till att skapa en långsiktigt hållbar utveckling.”

År 2001 presenterade regeringen skrivelsen *En samlad naturvårdspolitik* (skr. 2001/02:173) till riksdagen. Skrivelsen lägger grunden för den statliga naturvården. Ett antal områden lyfts fram som särskilt viktiga i det fortsatta naturvårdsarbetet. Två av dessa är förstärkt dialog med medborgarna respektive beröringspunkter mellan naturvård och regional utveckling. En röd tråd i skrivelsen är att naturvårdspolitikerna skall ses som en politik som bidrar till att skapa möjligheter och utveckling i stället för hinder och restriktioner. Det handlar om möjligheter till regional utveckling, bevarande av genresurser och till ett långsiktigt hållbart nyttjande inom ekonomiskt viktiga sektorer. Kort sagt möjligheter till att skapa en långsiktigt hållbar utveckling.

I skrivelsen understryks vikten av en bred dialog med företrädare för olika medborgargrupper och intressen i samhället (detta är för övrigt giltigt för en rad politikområden). Skrivelsen konstaterar att ”Det handlar om att ta till vara den handlingskraft och kreativitet som ofta finns lokalt när det gäller den ’egna närnaturen’ och det landskap man själv bor och verkar i. Detta engagemang kan ofta utgöra själva utgångspunkten för bevarandeinsatserna. Det handlar om att tro på och att ta till vara medborgarna, exempelvis brukarna, som en kraft i naturvårdsarbetet.”

I linje med detta framhålls, när det gäller förvaltningen av skyddade områden, att arbetsformerna bör präglas av öppenhet, bra dialoger och deltagande av

olika intressenter samt av god information mycket tidigt i processen. I detta sammanhang uttalas att innovativa lokala förvaltningsformer bör prövas. Det bör påtalas att begreppet ”lokal förvaltning” överhuvudtaget inte används i skrivelsen.

TUSEN NYA PROJEKT

Redan när skrivelsen presenterades pågick en rad intressanta processer runt om i landet där just innovativa sätt att arbeta hade utvecklats, till exempel Kustringen utanför Kalix, Kristianstad Vattenrike, arbetet med världsarvet på Öland och överenskommelsen om Kosterfjorden. Kännetecknande för många av dessa var att de drevs med ett starkt lokalt engagemang, eller åtminstone att den lokala nivån var starkt delaktig i processen. Skrivelsen ledde bland annat till att länsstyrelsen i Västerbottens län startade ett projekt om lokal förvaltning. Ett annat resultat är regeringens satsning på lokal och kommunal naturvård. Den har hittills (2004 och 2005) lett till att statsbidrag omfattandes ca 175 miljoner kronor har lämnats till 971 projekt i 261 kommuner. Totalt omfattar dessa projekt ca 395 miljoner kronor, vilket innebär att medfinansieringen från andra källor ligger runt 55 procent. Satsningen har alltså inneburit ett rejält uppsving för den lokala naturvården. Lokal förankring är en grundförutsättning för alla dessa projekt.

Samtidigt har under de senaste åren pågått en rad utredningar som på olika sätt handlar om hur vi ska hantera våra naturresurser som jaktbart vilt och fiske. Det skulle ta för stort utrymme att belysa dessa utredningar här. Det bör dock konstateras att frågan om inflytandet över våra naturresurser är långt ifrån konfliktfri. Det kan finnas en rad olika slags intressekonflikter: geografiska (stad–landsbygd), motsättningar mellan olika nyttjandebegreppen och mellan andra grupper.

INFLYTANDE, MAKT, KONTROLL

Låt mig fortsätta med några reflexioner från en mer personlig horisont. Frågan om lokal förvaltning kan

Från centralt till lokalt

Grazia Borrini-Feyerabend illustrerade 1996 med en enkel figur skalan mellan centraliserad förmyndarförvaltning och lokal kontroll. I bearbetningen här urskiljs olika grader av inflytande över en naturresurs. I skalans vänstra ände blir lokala aktörer informerade om beslut som redan tagits. I mitten är det lokala en delaktig part med visst inflytande. Till höger fattas lokala beslut oberoende av myndighet. Från Sandström & Tivell 2005. Lokal naturresursförvaltning i Västerbottens län. Working paper no 7.

aldrig, enligt min mening, ses isolerat från tillhörande frågor om makt, ägande, inflytande. Borrini-Feyerabend's klassiska axel illustrerar vad det handlar om: information, konsultation och samarbete i ena änden, oftast inom ramen för en tämligen centraliserad förvaltning – till partnerskap och lokal kontroll i andra änden inom ramen för någon slags lokal förvaltning (se figur på s 6). Dessa frågor är förstås i allra högsta grad politiska. Frågan om hur naturresurserna ska hanteras – vem ska ha inflytande över vad – är sedan långa tider kringgärdad av en rad bestämmelser som måste respekteras i ett rättssamhälle. Dessa regelverk, tillsammans med andra "historiskt ärvda förutsättningar", kan man knappast bortse ifrån. De utgör viktiga förutsättningar för diskussionen. En grundläggande dimension är förstås axeln centralt inflytande – lokalt inflytande. Många klagar på att "alltför mycket bestäms i Stockholm". Eller i Bryssel.

I botten av naturvårdspolitiken finns en grundsyn som innebär att man ska se de lokala intressenterna som en resurs (se citat ovan). Människor är ofta rädda om det man har nära sig; sin egen närmiljö, sin egen hembygd. En parentes värd att påpeka är att idag har ca 90 procent av vår befolkning städer eller urbant präglade orter som sin "hembygd". 47 procent av landets invånare bor i de tre storstadsregionerna Stockholm, Göteborg och Malmö. Hembygd är ingalunda lika med landsbygd; även om många i städerna har sina rötter på landsbygden. Den lokala kraften är något som bör tas tillvara, istället för att eventuellt ses som en potentiell motkraft. Dessa människor kan tillföra kunskap, kraft, resurser. Generellt har kraven – inom de flesta områden – ökat möjligheter till insyn, på inflytande, men även på aktiv medverkan. Denna utveckling, som delvis kan symboliseras av Agenda 21*, är tillsammans en viktig bakgrund till diskussionen om lokal förvaltning. Aktiva medborgare är ett grundkitt i en bra demokrati och bör ses som en tillgång för varje samhälle. Men det reser samtidigt svåra frågor om just makt och inflytande; över beslut och över resurser.

AKTIVA MÄNNISKOR EN TILLGÅNG

Vem ska bestämma hur ett visst område bör användas och förvaltas? Enligt min mening finns det ofta legitima och rimliga skäl till både ett inflytande nationellt och ett lokalt inflytande. Varje del av Sverige är just en del av Sverige. Stockholms skärgård tillhör inte endast stockholmarna. Fjällvärlden bör enligt min mening inte ses som ett område som endast lokalt boende ska få bestämma över. Formellt kan man hänvisa till demokratiska beslut på nationell nivå: lagar och förordningar, nationalparter, riksintressen, nationella miljö kvalitetsmål som ska uppnås och så vidare. Vi har även som nation åtaganden

gentemot övriga världen, till exempel världsarvsområden och Natura 2000. Samtidigt som dessa realiteter gäller måste man etablera bra processer som involverar och tar tillvara människorna lokalt. Ungefär här finns en av de intressantaste och svåraste skärningspunkterna i processen kring lokal förvaltning.

Just nu pågår många spännande processer runt om i landet som konkret rör dessa frågor. Processer som ofta har uppstått lokalt ur människors engagemang, kunskap och vilja att ytterst påverka sin egen situation, sin egen livsmiljö och hembygd. I grunden är detta enligt min mening en stor tillgång. Aktiva människor som själva vill ta del av formandet av sina livsvillkor. Många erfarenheter och mycket kunskap kommer att växa fram ur dessa processer. För oss som arbetar på den nationella nivån är det viktigt att få inblick i dessa och ta del av vad som händer och sker. Det behövs överblick, erfarenhetsutbyte, tillfälle till diskussioner, allt i syfte att "ladda ner" erfarenheter och idéer. Vi behöver modellområden, inte bara för lokal förvaltning utan i ett ännu bredare perspektiv, för arbetet med hållbar utveckling. Jag anser att en bra lokal förvaltning måste inkorporera alla tre dimensionerna: den ekonomiska, den sociala-kulturella och den miljömässiga.

OMISTLIG RESURS

En sak är säker: framtiden kommer att innebära stora förändringar. Människan står inför oerhört stora utmaningar, och det gäller även oss i Sverige. En lokal förvaltning som involverar människorna lokalt och som upprätthåller värden och åtaganden som har lagts fast på nationell nivå, är en omistlig resurs för landet som helhet när vi ska forma vår framtid. Utan att vi har människorna lokalt med oss i de förändringar som vi står inför kommer samhället/landet som helhet knappast att lyckas.

Ett konkret spännande exempel är världsarvet Laponia. Regeringskansliet har nyligen fått in en gemensam hemställan från Länsstyrelsen i Norrbotten, samebyarna inom Laponia, Gällivare och Jokkmokks kommuner samt Naturvårdsverket, om att inrätta en tillfällig Laponiadelegation samt utveckla en ny lokalt förankrad världsarvsförvaltning. Det kommer säkert att finnas anledning att återkomma till dessa frågor med anledning av just Laponia och andra pågående processer runt om i landet. ▶

JAN TERSTAD
ÄMNESRÅD VID MILJÖ- OCH
SAMHÄLLSBYGGNADSDEPARTEMENTET

*Agenda 21 är ett miljöarbete som bygger på en internationell överenskommelse från FN:s toppmöte i Rio 1992.

”Aktiva medborgare är ett grundkitt i en bra demokrati och bör ses som en tillgång för varje samhälle. Men det reser samtidigt svåra frågor om just makt och inflytande; över beslut och över resurser.”

Samverkan på Gotland för biologisk mångfald

Att använda naturbetesmark rationellt i det moderna jordbruket kräver ofta samverkan mellan jordbrukare med olika driftsformer. Men även andra grupper berörs – markägare som inte är aktiva, boende i området och även det rörliga friluftslivet påverkas av stängsel och betesdjur.

Hejnum Hällar är en stor sammanhängande alvarmark på norra Gotland. Den har använts som betsmark för lamm och ungdjur sedan mycket lång tid tillbaka. I takt med jordbrukets rationalisering och utveckling har behovet av extern naturbetesmark minskat, vilket leder till igenväxning som sakta men säkert förändrar karaktären på markerna.

EN FÖRENING BILDAS

För några år sedan startade LRF på Gotland ett projekt för att undersöka möjligheten att utnyttja EU:s miljöstöd genom en ökad användning av naturbetesmark. Vid en promenad på hällmarken i januari 2001 med Länsstyrelsen, LRF, Världsnaturfonden och några markägare beslöt man att försöka att starta ett naturbetesprojekt på Hejnum Hällar. Världsnaturfonden lovade att stödja projektet med finansiering till stängsel och andra markinventarier om man hade en juridisk motpart som betalningsmottagare. Vid ett möte i Bygdegården i Hejnum den 25 april 2001 bildades Hejnum Hällar ekonomisk förening av ett 10 tal markägare.

Föreningen är öppen för markägare på Hejnum hällar som upplåter sin mark till betesdrift. Föreningen arrenderar marken av både medlemmar och andra som vill ha marken betad. Föreningen upplåter i sin tur marken till betesdrift till djurhållare såväl inom som utom föreningen – reglerad genom betesavtal. Markägarna uppbar under de första 5 åren 10 % av miljöstödet i arrendavgift och får numera 25 %. Reserverande ersättning återinvesteras i röjning av ny mark, vattenförsörjning till djuren och stängsel.

GOTT RESULTAT FÖR VÄRDEFULL MARK

Betesmarken omfattar totalt 1 600 hektar som har stängslats in och fällindelats för att kunna styra betetrycket och underlätta djurtillsyn. Drygt 500 hektar är klassade som alvarmark och drygt 200 hektar ger en högre ersättning. Under 2005 röjdes ytterligare mark till skogsbete. Marken är bra ur djurhälsosynpunkt och har inga parasiter eftersom den inte har betats på länge.

Den östra delen, Hejnum kallgate, har karaktären av ett enda stort sankmarksområde och ger bra bete även under torra somrar. Den lämpar sig bättre för nötkreatur. Under en betessäsong finns det ungefär 300 nötkreatur på området. Hejnum kallgate är ett Natura 2000 område och kommer att omfattas av ett LIFE projekt för att göra området mera lättillgängligt för besökare. Det västra området är lämpligt för lamm och hyser cirka 400 djur.

Föreningen har firat 5-årsjubileum och har numera en stabil ekonomi och ser framtiden an med tillförsikt. Projektet har gett mycket i form av vacker naturbetesmark och arbetstillfällen men den största vinsten är den sociala gemenskapen vi har byggt upp och att vi hjälps åt med djurtillsyn och andra större engagemang.

**LENNART K PERSSON, SEKRETERARE
HEJNUM HÄLLAR EKONOMISK FÖRENING**

Föreningens ändamål §3:

... skapa förutsättningar för tillväxt och välfärd i Hejnum ... genom att främja medlemmarnas ekonomiska intressen inom jord- och skogsbruk och därmed förenlig verksamhet genom att driva en gemensam betesdrift på Hejnum hällar med omgivande skogsmarker.

Exklusiva rariteter på Hejnum Hällar

Foto: Johan Samuelsson

Inom betesprojektets område finns ärenprinsnätfjäril, *Euphydryas aurina*, numera namnändrad till vädnnätfjäril. Den påverkas inte enbart positivt av betet, varför fjärilens område är instängslat och betas mycket försiktigt. Bilden visar den snarlika ängsnätfjärilen.

Nära Kallgateburg finns en av Gotlands få lokaler för Guckusko (*Cypripedium calceolus*), som har den största blomman av alla svenska orkidéer. Området betas inte.

Foto: Börje Pettersson

Världsstudie förespråkar samverkan

Ju fler aktörer som samverkar, desto mer framgångsrika blir åtgärderna. Det är en av slutsatserna i världens största studie av jordens ekosystem och mänsklig påverkan.

”Ett ledarskap som visar förståelse för den sociala dynamiken har visats sig vara mycket viktigare för god ekosystemförvaltning än att välja ”rätt” åtgärd eller styrmedel”

Thomas Hahn vid CTM, en av huvudförfattarna till kapitlet *Responses* i MA:s fjärde del.

I början av februari släpptes den fjärde och sista volymen från den globala FN-studien *Millennium Ecosystem Assessment* (MA), den hittills största studie som gjorts av kopplingarna mellan jordens ekosystem och mänsklig välfärd. Den fjärde volymen, *Multiscale Assessments*, fokuserar på hur förändringar i ekosystem manifesteras på lokal och regional nivå, och på hur olika aktörer reagerar på förändringen. Multiscale-rapporten är en syntes av resultaten från ett 30-tal regionala och lokala studier som gjorts inom ramen för MA. Sverige har deltagit i MA med två lokala studier som båda har koordinerats av Centrum för tvärvetenskaplig miljöforskning (CTM). Studierna har gjorts i Nationalstadsparken i Stockholm och i Kristianstads Vattenrike.

FÖRSTÅENDE LEDARSKAP EN NYCKEL

Thomas Hahn, institutionell ekonom på CTM, är en av huvudförfattarna till kapitlet *Responses*, som handlar om hur mänskliga samhällen organiserar sig för att möta miljöförändringar på lokal och regional nivå. Hur svarar aktörer på olika nivåer på miljöförändringar i ekosystemen och hur samverkar de med varandra?

– Det vi kunde se tydligt var att ju fler aktörer som samverkar över olika skalor, desto mer framgångsrika blev åtgärderna, säger Thomas Hahn. Speciellt viktigt visade sig samverkan mellan aktörer på lokal nivå och nationell nivå vara.

Enligt Thomas Hahn sker framgångsrik samverkan ofta genom nätverk bestående av nyckelpersoner som har insett vikten av gott ledarskap.

Foto: S-E Magnusson
Biosfärkontoret Kristianstads Vattenrike

Kristianstad Vattenrike har gått från vattensjukt problemområde till skolexempel på hur man kan utveckla en vattenrik miljö för naturpedagogik och rekreation. Nyckeln heter aktörssamverkan.

– Ett ledarskap som visar förståelse för den sociala dynamiken har visats sig vara mycket viktigare för god ekosystemförvaltning än att välja ”rätt” åtgärd eller styrmedel, säger Thomas Hahn. Framför allt krävs ett ledarskap som har förmågan att lösa konflikter och skapa allianser med olika intressegrupper. Ett ledarskap som kan kommunicera en vision och skapa delaktighet skapar möjlighet för olika intressegrupper att börja dra åt samma håll.

BEROENDE AV VÄLVILJA

Som exempel på lyckad ekosystemförvaltning nämner Thomas Hahn Kristianstads Vattenrike. Det stora våtmarksområde som ligger alldeles i anslutning till Kristianstad uppfattades tidigare som ett ”vattensjukt” problemområde utan värde. Genom ett aktivt nätverksbygge av en eldsjäl i området har man lyckats formulera en bred vision som olika intressenter kan ställa sig bakom. På så sätt har man lyckats förändra synen på våtmarksområdet, från ”vattensjukt” till ”vattenrikt”. Lantbrukare, naturvårdsorganisationer och näringslivet i Kristianstad drar nu åt samma håll och området blev förra året utsett till Biosfärsområde inom FN:s MAB-program (Man and the Biosphere).

Resultaten från Multiscale-rapporten visar tydligt att de mest lyckade åtgärderna i de subglobala studierna alla handlar om samverkan i någon form. När det gäller förvaltning av naturresurser är det särskilt viktigt att få med sig brukarna menar Thomas Hahn, eftersom brukarna många gånger har kapacitet att hindra och till och med förstöra en god förvaltning. Därför räcker det inte med vanliga styrmedel som skatter och regleringar.

– Ekosystemförvaltning är beroende av många människors välvilja, därför är samverkan av extra stor betydelse, jämfört med trafik- och energifrågor. Den brukare (bilist) som avskyr försöket med trängselskatt har inte alls samma möjlighet att sabotera, avslutar Thomas Hahn.

CAJSA MARTINSSON
ARTIKELN ÄR TIDIGARE PUBLICERAD I
CTM:S NYHETSREVISOR NR 1 2006

Amatörernas betydelse för den kommunala naturvården

Jag började jobba som kommunekolog i Huddinge kommun 1990. Tjänsten var då helt ny och kunskapen om naturvården i kommunen var mycket dålig. Jag började rota i gamla inventeringsrapporter, länsstyrelsens naturvårdsprogram, översiktliga naturinventeringar med mera och hoppades på så sätt få en bra bild av kommunens natur. Men ack vad jag bedrog mig. Idag 16 år senare är bilden av kommunens natur en helt annan. Skälen till detta ligger till stor del i kontakter med alla de kunniga "amatörbiologer" med kunskap om kommunens natur.

HUDDINGES SKOGAR UPPTÄCKTES

Jag tänkte nu ge några exempel på några amatörbiologer och vilken betydelse enstaka personer kan ha. Vi kan börja med en ung man – Richard Vestin – som hörde av sig till kommunen för ca 15 år sedan och undrade om vi hade kartor där han kunde markera in spännande fynd av ovanliga arter han hittat i Huddinges skogar. Han hade då intresserat sig framför allt för arter som indikerade höga naturvärden. Han lärde sig några arter i taget och kunde ganska snart presentera över 100 nya lokaler för arter som grön sköldmossa, knärot, rödbrun blekspik, ullticka med mera. Dessutom många fynd av bland annat liten blekspik, gränsticka och lunglav. Han lärde sig successivt fler och fler arter och kunde presentera det ena nya kommunfyndet efter det andra samt till och med några arter med färre än tio fynd i landet. Några av toppfynden med riksstatus var asptagging, saffransticka, ekspik, blackticka, sepiavaxskivling och skuvbusksvamp. Richard har utan överdrift varit den enskilt viktigaste amatörbiologen i kommunen vilket lett till att vi idag kan vi presentera enskilda

skogsområden i kommunen med närmare 100 rödlistade arter. Hans fyndlista fortsätter att växa, nu senast även med dag- och nattfjärilar.

SÖDERTÖRNSEKOLOGERNAS INVENTERINGAR

Eftersom vi (och våra grannkommuner) upptäckte de stora bristerna i kunskapen om vår natur startade vi ett sammarbetsprojekt som gått under benämningen Södertörnsekologerna. Vi började systematiskt inventera artgrupp efter artgrupp. Problemet var bara att hitta biologer med stort artkunskap som kunde genomföra inventeringarna. Även här har samarbetet med amatörer varit helt avgörande. Det var bland amatörerna vi hittat flest experter vilket gjort att vi kunnat inventera fladdermöss, trollsländor, svampar, lavar, mossor, skalbaggar, vattenväxter, hasselsnok med mera.

HUDDINGEFLOROR PÅGÅNG

Arbetet med landskapsfloran i Sörmland är ytterligare ett exempel där amatörerna har spelat en helt avgörande roll. Även här har det många gånger hängt på enstaka personer såsom Lillan Ödklint, som ensam gjorde ett enormt arbete med Sörmlandsfloran för Huddinges del. Extra kul just nu var när Ingemar Herber hörde av sig till kommunen och berättade att han blivit pensionär och att han nu ville satsa på att göra en Huddinge-flora. Han kämpar just nu med att komplettera artlistan med såväl vanliga som ovanliga arter och inom några år kommer vi kunna publicera kompletta floror över Huddinges mossor, lavar och kärlväxter.

Sammantaget har alla dessa ovanstående exempel lagt grunden till förståelsen av Huddinges natur. Dessa enskilda personers kunskap har sedan gett avtryck i kommunens översiktsplan, skogsstyrelsens nyckelbiotopsinventering samt medfört ett fantastiskt kunskapsunderlag när vi jobbar med prioriteringar och skötsel av naturområden.

– Ge mig en glad amatör sa Tage Danielsson en gång. Och jag kan bara hålla med! ▶

THOMAS STRID
KOMMUNEKOLOG OCH TF MILJÖCHEF
HUDDINGE KOMMUN

”Problemet var bara att hitta biologer med stort artkunskap som kunde genomföra inventeringarna.”

Amatör

amatör (fr. amateur 'älskare'), person som utan att vara yrkesutövare ägnar sig åt en viss verksamhet, t.ex. en konstart eller en vetenskap.

Källa: Nationalencyklopedin.

Foto: Hjalmar Cronenberg

saffransticka *Haplophilus croceus*

Sista chansen att se fjärilar i år!

Just nu pågår en utställning om fjärilar på Läns-museet i Halmstad. Med Martin Holmers vackra illustrationer som utgångspunkt har museet skapat en vacker utställning där natur, kultur, historia, färg och form går hand i hand i olika stationer. Utställningen sker i samarbete med ArtDatabanken och Länsstyrelsen Halland. Utställningen pågår fram till 1 oktober. Läs mer på www.hallmus.se om utställningen.

Nässelfjäril illustrerad av Martin Holmer

Allt fler börjar rapportera dagfjärilar på Artportalen!

Det strömmar in rapporter om fjärilar till Artportalen.se. År 2004 och 2005 rapporterades ca 30 000 fynd av Dagfjärilar. I år har det i skrivande stund inkommit ca 50 000 fynd och fler lär det bli. Det har blivit kul att titta på fjärilar!

Svenska Publishing-Priset 2006

Nationalnyckeln åter nominerad till Publishing-Priset!

De senaste två volymerna: Bladmossor respektive Mångfotingar har nominerats till Svenska Publishing-Priset, liksom den första boken om Dagfjärilar i serien Fältnyckeln. Hur det går i tävlingen får vi se vid galan i Stockholm den 9 november.

Över tusen fotografier och akvareller av mossor

Den första volymen om mossor i Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna behandlar 262 av de över 1 000 arterna av bladmossor som finns i Norden. Den största gruppen inom mossorna benämns "egentliga bladmossor" och presentationen av dessa inleds här. Till denna volym har både fotografier och akvareller använts. Vackra former avslöjar sig i unika förstoringar av detaljer hos mossorna. Här avslöjas mossornas många och skira nyanser av grönt och vackert röda sporkapslar. Varje art beskrivs utförligt i text och bild, och kartor visar deras utbredning i Norden. Författare är Tomas Hallingbäck, Niklas Lönnell, Henrik Weibull och Lars Hedenäs. Illustrationer: Pollyanna von Knorring, Liselott Öhman samt Karl Jilg.

Lätt och lättläst om dagfjärilar

Sveriges största bokprojekt Nationalnyckeln har nu fått sällskap av en liten bok som rymmer i fickan – Fältnyckeln. Nationalnyckeln blir ett omfattande uppslagsverk. För att underlätta studier i fält kommer ArtDatabanken att för vissa grupper av växter, svampar och djur också att presentera en "Fältnyckel" som man kan ha med sig i fickan. Förhoppningsvis ska det stimulera till fördjupade studier såväl i naturen som i Nationalnyckeln.

ArtDatabanken arbetar med kunskapen om den biologiska mångfalden i Sverige. I arbetsuppgifterna ingår att insamla, utvärdera och lagra information om Sveriges arter, bedöma graden och typen av hot och sammanställa rödlistan för Sverige. Inom Svenska artprojektet sker en speciell satsning på inventering, taxonomisk forskning och det populärvetenskapliga bokverket Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. Vi finns liksom CBM i Naturicumhuset på SLU i Ultuna.

Kontakt: ArtDatabanken, SLU
Box 7007, 750 07 Uppsala
artdatabanken@slu.se
www.artdata.slu.se
www.nationalnyckeln.se
www.artportalen.se

Skydd av Gräsö skärgård – en konfliktfylld process

Processen att skydda Gräsö med omgivande skärgård har varit en skakig historia. Samtidigt utgör den ett lysande exempel på hur viktigt det är att alla parter samarbetar förutseende. Torbjörn Tirén blickar tillbaka.

”Öregrund riktar blicken mot Gräsö. De äldre källor, som ha något att anföra om detta vidsträckta ölandskap, äro få. En liten avhandling på latin utkom år 1727 under titeln: *Dissertatio physica Graes-oeam* och har till författare Adam Werner ... Främlingar synas ha haft ett måttligt intresse för denna ögrupp, vars isolering nu håller på att brytas. Gräsö får allt flera beundrare, framför allt av de skaror av sommargäster, vilka söka sig till Öregrund.”

Så inleder Mårten Sjöbeck sin skildring av Gräsö i Upplandsvolymen av sina välbekanta landskapsskildringar på uppdrag av dåvarande Järnvägsstyrelsen. Bara några år senare skulle Mats Waern publicera sin klassiska avhandling om algfloran i Öregrunds skärgård med undersökningslokaler i Gräsö–Singöområdet. Han hade därmed riktat uppmärksamheten också till detta områdes arkipelag och i synnerhet dess variationsrika algflora.

STORSAMHÄLLET TRÄNGER SIG PÅ

Den grundläggande konflikten står tydlig redan på 1950-talet. Ett samhälle som levt och utvecklat en egen kultur och stolthet utan stort stöd eller inblandning av överheten blir föremål för omvärldens intresse. Stadsbor och myndigheter vill gå in och ta makt över byarnas mark och vatten. Avskildheten är bruten genom färjeförbindelsen. Förändringens tid är inne och Sjöbeck noterar hur barrskog och busk sedan länge börjat krypa in över ängarna. Vinterfodret odlas alltmer på åkermark. Sommargästerna nöjer sig inte med att hyra utan vill i allt större utsträckning köpa eget. Att sälja av blir en lockande, men också omstridd väg att få in kontanter i en vikande skärgårdsbygd. Under 1960-talet uppkommer därför en omfattande bebyggelse främst av fritidskaraktär.

Men storsamhället tränger sig snart in på knutarna också på andra sätt. Det hävdade skärgårdslandskapet

skönhet och charm vill samhället ta över och befästa genom att bilda naturreservat. Den grunda och svårseglade Gräsöarkipelagen, som tidigt ”upptäckts” av forskarsamhället, anses också ha betydelse för såväl det rörliga friluftslivet som för ägare av fritidshus på Gräsö. Skärgården behöver skyddas för den naturvetenskapliga naturvårdens och det rörliga friluftslivets behov.

BEFOLKNINGEN SLÅR BAKUT

I en konfliktfylld process förordnar länsstyrelsen i dåvarande Stockholms län den 8 november 1967 om interimistiskt naturreservat med byggnadsförbud för ett område inom Norrboda och Söderboda byar med tillhörande skärgård. Ändå ökar utsläppet av avloppsvatten på Gräsön i takt med att vatten och avloppsdras in boningshus och mjölktrum. I oro för den tilltagande vattenföroreningen väcker naturskyddsföreningen förslag om att man i väntan på att ett naturreservat hinner bildas ska använda lagens möjlighet att förbjuda utsläpp av avloppsvatten inom de delar av Gräsön som avvattnas mot det tänkta reservatsområdet.

På många sätt är det förståeligt att berörda markägare slår bakut när representanter för överlantmätaren kallar till möten i april 1970 för att informera om förslaget till reservatets avgränsning. I ett sammandrag av förda anteckningar från mötena noteras: ”Markägarna visade en klart negativ inställning till ett reservat av nämnda slag. Man befarade att konsekvenserna för flora och fauna skulle bli allvarliga i skärgårdsdelen ... Även beträffande fastlandsdelen uttrycktes farhågor då man anade att en ökad tillströmning av folk skulle medföra nackdelar i form av nedtrampad gröda, förstörda stängsel, öppnade grindar, stört djurliv ... Dessutom var man skeptisk beträffande den framtida skötseln av området. Den allmänna meningen hos de församlade var att syftet med reservatet bäst skulle nås om de nuvarande förhållandena fick råda.”

STÄMMER TILL EFTERTANKE

Det har gått över 36 år sedan mötena i Norrboda bygdegård. Det interimistiska naturreservatet upphävdes senare och förslaget med hänvisning till dåvarande § 8 i miljöskyddslagen att skydda vattnet genom förbud mot utsläpp av avloppsvatten realiserades aldrig. Däremot ligger ett skydd för landskapsbilden, som beslutades av Länsstyrelsen i december 1965 alltjämt kvar.

Att läsa i handlingarna från 1960–70-talen stämmer till eftertanke i det nu återupptagna arbetet med ett marint naturreservat i Gräsö skärgård. Vi har från myndigheternas sida ändrat språkbruk och former för det vi kallar ärendets hantering. Men har vi ärligt förändrat synen på dem som på olika sätt kommer i kläm när ett "allmänt intresse" gör sig gällande över deras mark och vatten?

Hur som helst, i sak är det mycket som känns igen i argumentationen från båda sidor. Det har gått en generation och många av de då berörda fastigheterna har gått vidare i släkten eller sålts. Det blev inte tusentals nya invånare i Östhammars kommun med anledning av att Forsmarks kärnkraftverk byggdes till de numera tre reaktorerna. Den fasta fritidsbebyggelsen har hållits tillbaka till förmån för rörligt friluftsliv, dels genom det skärpta strandskyddet, dels genom naturresurslagens geografiska bestämmelser från 1987, som nu finns i 4 kap miljöbalken. Naturvetenskapens intresse har stärks genom att Gräsön med tillhörande skärgård förklarats vara av riksintresse för naturvärden enligt nuvarande 3 kap i miljöbalken. Dessutom medför denna svårnavigerade skärgård med sina ständigt föränderliga grynnor och skär ett naturligt skydd mot alltför omfattande båttrafik, menar bland andra nestorn av markägare, Ludvig af Ugglas, tidigare ägare till Forsmarks bruk. Räcker inte allt detta som skydd för skärgården, har flera av markägarna frågat.

FÖRÄNDRINGAR OCH INSIKTER

Vad har då förändrats sedan sist? Befolkningen i storstockholmsområdet har ökat med flera hundra tusen invånare och allt fler bosätter sig permanent eller vistas huvudparten av året i hus som byggdes som fritidshus i kust- och skärgårdsområdena. Markvärdena i skärgården har stigit till nivåer som gör det än mer omöjligt att leva på markens och vattnets avkastning i de traditionella skärgårdsnäringsarna, samtidigt som dessa är grunden för bevarandet av stora delar av skärgårdens natur- och kulturvärden. Samhällets ersättning har ökat till dem som genom djurhållning och kustnära fiske ändå upprätthåller denna kulturgärning i ordets vidaste bemärkelse, men ersättningen är ännu inte tillräckligt långsiktig för att unga företagare ska våga ta vid efter den äldre generationen.

Vad vi också hoppas ska ha förändrats är ändå hur vi från myndigheternas sida bemöter dem, som nu åter utsätts för samhällets intresse av deras mark och vatten. På Länsstyrelsen delar vi den bedömning som riksdagen gjort; att skyddet av marin natur längs Sveriges kuster behöver stärkas. Men vi inser också att denna natur, såväl över som under vattenytan, till väsentliga delar är danad av människors långa bruk och hushållning med den avkastning marken och vattnet kan ge.

Riksdagens miljömål om fler marina naturreservat har vi i den regionala tolkningen för Uppsala län gett den något omständliga formuleringen: "Senast vid utgången av år 2005 ska förutsättningarna vara klarlagda för hur det går att långsiktigt skydda ett marint område öster om Gräsö på ett sätt som samtidigt bidrar till utvecklingen av en livskraftig bygd". Förutsättningarna blev inte klarlagda till år 2005 och därför kommer delmålet att förses med en röd ledsen gubbe (så kallad smiley) i den utvärdering av miljömålsarbetet som nu pågår. Men samtidigt strävar vi efter att hos berörda mark- och vattenägare kunna skapa ett förtroende för att vi från samhällets sida menar allvar med den andra delen av målet. Vi tror att det går, och även om ansvaret är delat måste vi erkänna att huvudansvaret att skapa och vidmakthålla ett sådant förtroende nu ligger hos oss på Länsstyrelsen. ▶▶

**TORBJÖRN TIRÉN, MILJÖUTREDARE
LÄNSSTYRELSEN I UPPSALA LÄN
FIL.DR I LIMNOLOGI VID UPPSALA UNIVERSITET**

Ett område att skydda

Gräsö-Singöområdet prioriteras som ett av de 13 svenska områden som 1987 rapporterades till HELCOM för att ingå i ett nätverk av skyddad natur i Östersjön, så kallade BSPAs (Baltic Sea Protected Areas).

Området ligger i övergångszonen mellan Bottenhavet och egentliga Östersjön vilket gör det ekologiskt intressant med övergångsformer mellan brackvattenarter och mer marint anpassade arter, såväl vad gäller växter som djur. Ett flertal marina växt- och djurarter har sin inre nordliga utbredningsgräns i området, delvis genom att det stora utflödet av Dalälsvatten ger lägre salthalt i skärgårdens inre delar.

Variationsrikedomen och den i stora delar ostörda miljön, med såväl skyddade vikar och flador som exponerad ytterskärgård inom en stor sammanhängande arkipelag gör det i hög grad skyddsvärt. Värdena förstärks av att själva Gräsön alltjämt i så stor utsträckning präglas av ett levande småskaligt skogs- och jordbruk där byarna ofta samfällt äger skärgårdens öar och vatten.

Läs mer

Baltiska marina miljöskyddskommisionen www.helcom.fi

Uppland. Färdvägar och vandringsstigar utgående från järnvägarna. Mårten Sjöbeck 1948.

Rocky-shore Algae in the Öregrund Arcipelago. Waern, Mats 1952. Acta Phytogeographica Suecica.

Miljömål för Uppsala län 2003–2010 Mål, Åtgärder, Uppföljning. Länsstyrelsens meddelandeserie 2003:5. Miljöenheten. ISSN 0284-6594

Markägaren är navet i förvaltning!

Idéer om kollektivt inflytande och termer som "lokalt medbestämmande" och "samförvaltning" kan skapa oro. En markägare på Orust påminner om äganderätten och ger röst åt enskilda runt om i Sverige som känner sig svikna och överkörda av naturvården.

Idag får samhället produktion av miljöskydd, tätortsnära rekreativmiljöer med mera "gratis" av Sveriges markägare. Men med nuvarande naturvårdspolitik raderar staten, med forskarnas benägna bistånd, ut mycket av engagemanget för den kollektiva nyttoproduktionen och skjuter många markägare närmare de individuella – ofta strikt kommersiella – målen. Tvång skapar i detta sammanhang hela tiden behov av mer tvång. Samhället måste välja väg, och bara en väg är möjlig! Om ett lokalsamhälle inte respekterar den enskilda äganderätten och beslutar/föreslår något avseende ett område "över huvudet" på markägarna, blir effekten precis densamma som av samhälleligt tvång. Sker det blir det uppförsbacke hela varvet.

Sedan Naturvårdverket bildades 1967 har man från staten gett fritt utlopp för tanken att de statsanställda naturvårdarna ska styra och ställa i landskapet, för annars kommer vi enskilda markägare att förstöra. Nu förstärks denna trend av arbete under begrepp som "ekologisk landskapsplanering", "lokal förvaltning" och "samförvaltning". Skräckscenarier kring att framtida bystämmor skall producera bruksplaner för mina marker blir lätt ännu hemskare än all nuvarande samhällsekonomiska suboptimering.

I detta har man glömt att den biologiska mångfalden har kommit fram ur böndernas/oss markägares arbete med jorden och djurhållning. Markägaren är således det givna och självklara navet i all naturresursförvaltning! Alla andra uppfattningar är grundlagsstridiga, samhällsekonomiskt vansinniga och luktar Brezjnev. Den svenska naturvårdspolitiken liknar alltmer sovjetstatens tanke om central planering på vetenskaplig grund. Risken är stor att samma principer tillämpas överallt.

Vi är på väg från mångfald till enfald och böndernas intresse för att sköta marken minskar i takt med myndigheternas detaljreglering, vilket är ett samhällsekonomiskt fiasko. Mångfalden börjar nämligen med mångfalden av ägare som vill vårda och förvalta sin fastighet till något bättre. Vikten av att jobba *med*, inte *mot*, markägarna kan belysas av de faktum att

- annars står verksamheten lätt i strid med grundlagen. Ingen kan kräva att "allas vår" rara lav, bybornas svampställen eller entreprenörens arena för sin turismsatsning skall skyddas, om de inte vill betala för sig. Staten vill ju trots allt i någon utsträckning betala för sig i form av inträngsersättningar. Entreprenören kan väl ofta förmås att skriva ett avtal. Men byborna, näe, minns bara hur det var för Sveaskog vid Sörfliget vintern 2004! (Där försökte byborna tillskansa sig bestämmanderätten över markens förvaltning för att bli a bedriva turismverksamhet på annans mark). För vi vill väl inte ändra grundlagen?! Äganderätten är ju resultatet av en "spontan ordning" som uppkommit genom en successiv selektionsprocess under lång tid. Sedvänjan att acceptera äganderätt har helt enkelt visat sig vara mest lyckosam för ett samhälles utveckling.
- allt annat är samhällsekonomiskt vansinne. Reservat och alla andra tvångsmedel samhället kan hitta på förslår inte om vi vill nå de höga ambitioner vi svenskar, i synnerhet markägarna själva, trots allt har avseende såväl miljö/ekologi som andra relevanta parametrar. Skattebetalarna kommer inte vilja betala vad Naturvårdsverket kommer anse sig behöva, för att t ex nå miljömålen. Och även om skattebetalarna vill betala blir det ändå inte möjligt. Utan gratisjobbet/frivillighet/egna initiativ från markägarna är det helt enkelt ogörligt.

Samhällelig ekonomisk stimulans kan dock fungera. Stora delar av landsbygdsprogrammet är bevis för det. Exemplet med Kaprifolkött här i Bohuslän visar att de betesmarker som är så viktiga för den biologiska mångfalden, för kulturhistoriska och estetiska värden och för rekreation och friluftsliv, kan stärkas med miljöersättningar. För att artsammansättningen på restaurerade hagmarkerna ska börja likna den flora som finns på de kontinuerligt betade hagmarkerna, kan det ta hundratals år. Det är alltså möjligt att på bara några år av upphört bete förstöra ett ekosystem som kan ta flera hundra år att återskapa. Det är därför viktigt att stödja de lantbrukare som fortfarande har betesdjur på naturbetesmarker.

Ur mitt markägarperspektiv förskräcker den "läs läget nu"-syn som råder hos förståsigpåarbiologer. Naturen och naturvärdenas normaltilstånd är *förändring*. Bevarande in absurdum-strategin som alla andra än markägarna själva brukar landa i när något, vad det nu än är, skall skyddas är – och kommer alltid att vara – en omöjlighet för mig som markägare att förstå. Vi lever nära och vet bara alltför väl att naturen är föränderlig. Miljövärden, och alla andra värden som kan komma på tal, är värden som på ett eller annat sätt *produceras*, de är inte frukten av ingenting. ▶

LINUS BÄCKBERG

MARKÄGARE PÅ HÖGGERÖD, ORUST

” Mångfalden börjar nämligen med mångfalden av ägare som vill vårda och förvalta sin fastighet till något bättre. ”

Frontalkollision med krockkuddar

Två olika kulturer som tidigare knappast mötts – tjänstemän med ansvar för långsiktig förvaltning av gemensamma resurser och lokala aktörer med brinnande engagemang och önskan om en blomstrande hembygd. Ofta brister förståelsen, men faktum är att med öppna, ärliga samtal kan man komma långt.

Foto: Oloph Demker

Byborna från Storön, Nyborg och Ryssbält som organiserat sig i den ideella föreningen Kustringen, arrangerade i vintras en kurs om kommunikation mellan aktörer i naturresursförvaltning. De bjöd på personliga historier om sitt arbete under åtta år för att få lokal förvaltning av Likskärs naturreservat.

Kustringen har jobbat med två parallella spår. Dels lokalt med folklig förankring och dels utåtriktade kontakter med andra grupper och nätverk – både nationellt och internationellt, samt lobbying på alla nivåer. Nu använder LRF, Sveaskog, SCA och LKAB Kustringen som bollplank i olika sakfrågor.

– Vi har insett och fått kvitton på att vi är en resurs, både till regeringen och till världsledande företag, konstaterade en av Kustringens medlemmar.

BYRÅKRATER KAN HA RÄTT

I alla sammanhang där människor försöker ta gemensamma initiativ förekommer konflikter. Hur vi hanterar relationer med andra människor är grundläggande kunskap som alla har med sig från barnsben. Alla är experter på att vara i konflikt och klara ut den. Men ibland kan det behövas hjälp utifrån.

En lokal aktör som före kursen känt ett stort avstånd till myndigheter avslutade med kommentaren ”efter tre dagar måste jag erkänna att byråkraten har lite rätt!”

”Byråkraten” var kommunal tjänsteman från en helt annan del av Sverige som till en början fick klä skott för allt vad myndighetsutövare tidigare gjort och inte gjort. Denne konstaterade å sin sida att det inte är ens fel när två träter, utan krävs två parter för att misslyckas eller lyckas med kommunikation.

Senare tillstod den lokale aktören att det nog hade blivit ”livat på mötena” om de själva skulle bestämma – det har på ett sätt varit enkelt att bara skälla på länsstyrelsen.

OLIKA PERSPEKTIV

De två perspektiven – centralt och lokalt, samt dialogen mellan myndigheter och lokala aktörer framhölls på kursen som den kanske mest centrala frågan för att

lyckas med lokal förvaltning. Länsstyrelsens representant påtalade sitt ansvar:

– Det är Länsstyrelsen som har det övergripande ansvaret för reservatsföreskrifter.

De lokala aktörerna å sin sida hävdade att de är mest lämpade att förvalta reservaten och sköter dem både billigare och bättre, eftersom de har bättre kunskaper om lokala förhållanden. Dessutom är samhället sektorisat, men lokalsamhället holistiskt.

– I byn finns inga avdelningar – samma person fiskar, jagar och sköter marken.

Målet för de lokala aktörerna är att åstadkomma bygdeutveckling med allt vad det innebär av biologisk mångfald, produktiva ekosystem, ekoturism, entreprenörskap och stärkta byaorganisationer – helt enkelt en hållbar livsmiljö för både människor, djur och natur.

RÄDD ATT GÖRA FEL

Från myndigheten erkändes att tjänstemannen har en knivig roll.

– Som myndighetsperson är man alldeles för rädd att göra fel. Segheten kommer sig av att man inte vågar satsa på nya lösningar. För mycket tid och kraft läggs på att helgardera besluten. Annars kan man få världens skit av både media och kollegor.

En forskare från SLU framhöll att det inte är fråga om antingen lokal förvaltning eller inte.

– Jag vill nyansera och hellre se det som en integrerad förvaltning med ett antal frågor där den ena eller den andra parten tar större ansvar. Annars finns risk att skapa barriärer.

GABRIELLA LÖNNGREN
IF-PROJEKTET, SLU

På kurs i Kalix

Kursen i Kalix tillkom på initiativ av Kustringen och gavs i samarbete med SLU (Sveriges lantbruksuniversitet) och Kalix Naturbruksgymnasium. Deltog gjorde personer från fyra lokala utvecklingsgrupper: Kustringen i Norrbotten, Tived i Västergötland, Gördalen i Dalarna och sjön Östen i Västergötland. Dessutom deltog tjänstemän från länsstyrelserna i Skåne och Norrbotten, samt forskare från Luleå universitet och SLU i Uppsala. En upprepning av kursen planeras hösten 2006. För mer information, kontakta thomas.norrby@sol.slu.se

”efter tre dagar
måste jag erkänna
att byråkraten har
lite rätt!”

Utrotning av rovdjur drabbar hela ekosystem

De stora rovdjuren minskar i antal världen över. Om ett av dem dör ut kan det i värsta fall leda till att hela dess ekosystem kollapsar. Läget är extra sårbart i artfattiga trakter.

”det är viktigt att lägga ett ekosystemperspektiv i det praktiska naturvårdsarbetet och inte fokusera på en enda art”

Teoretiska ekologer vid Linköpings universitet har studerat vad som händer när en art försvinner ur ett fungerande ekosystem. I datormodeller av naturliga system simuleras olika typer av artutdöende. Tack vare superdatorer kan man följa vad som händer, generation efter generation, när olika parametrar förändras.

– Stora, artrika ekosystem löper mindre risk att kollapsa när en art dör ut. Men den positiva effekten av artrikedom försvinner om det geografiska området blir för litet, säger Charlotte Borrvall vid Linköpings universitet, som nyligen disputerat på avhandlingen *Biodiversity and species extinction in model food webs*.

För naturvården betyder det att skyddade naturområden måste vara väl tilltagna för att inte antalet individer i varje art ska bli för litet.

– Extra försiktig måste man vara med rovdjuren, som är mest sårbara för mänsklig påverkan. Utdöendet av en enda toppredator kan få ett helt ekosystem att kollapsa, speciellt om artrikedom är låg, säger Charlotte Borrvall.

I modellen kan man följa i vilken ordning olika arter dör ut. Exempelvis kan bris-

ten på rovdjur göra att växtätare som hjortdjur ökar i antal, med följden att någon eller flera växtarter betas ner och försvinner. Då minskar den energiproduktion som utgör basen för hela samhället vilket utlöser en kaskad av effekter uppåt i näringskedjan.

Ett exempel från verkligheten är vargen i den amerikanska nationalparken Yellowstone. Sedan den fördrivits av människan växte sig stammarna av hjort och älg snabbt stora. Växtligheten betades ned och hela ekosystemet förändrades. 1995 återinfördes varg i området och ekosystemet är nu gradvis på väg att stabiliseras.

Men enligt forskarna kan återinförande av utrotade djur i deras ursprungliga miljöer vara en osäker väg att gå.

Maria Christianou visar i sin doktorsavhandling *Interaction strength and responses of ecological communities to disturbances* att en förändring i ekosystemet som inträtt sedan arten försvann, kan vara så genomgripande att den inte kan återanpassa sig. Ett återplanteringsförsök kan till och med förvärra situationen.

– Båda dessa avhandlingar visar att det är viktigt att lägga ett ekosystemperspektiv i det praktiska naturvårdsarbetet och inte fokusera på en enda art, säger Bo Ebenman, doktorandhandledare och forskare i teoretisk biologi. ▶

Foto: Urban Emanuelsson

Nytt institut för miljöforskning

Miljöforskningsstiftelsen MISTRA satsar 205 miljoner i ett nytt internationellt institut för forskning om hållbar utveckling.

Det nya institutet ska både bedriva frontforskning om hur mänsklig välfärd och livskraftiga ekosystem kan utvecklas tillsammans, och vara en plattform för dialog med politiker, myndigheter och resursnyttjare världen över. På så sätt kan forskningsresultaten omsättas i praktiken och bidra till en hållbar samhällsutveckling.

– Hittills har miljöpolitiken i stora delar handlat om att flytta runt stolarna på Titanic. Men för att lösa de stora globala miljöproblemen behöver vi en helt ny kompasskurs. Vår vision är att det nya institutet ska ge världen den kunskap som krävs för att styra om samhällsutvecklingen i en hållbar riktning, berättar Johan Rockström, chef för Stockholm Environment Institute och blivande verkställande chef för det nya institutet.

Bakgrunden till Mistras satsning är FN:s vetenskapliga utvärdering av jordens ekosystem som kom förra året, the Millennium Ecosystem Assessment. Där konstaterar 1400 experter att ekosystemen som utgör själva grunden för mänsklig välfärd och ekonomisk utveckling mår allt sämre. Idag utnyttjas 60 procent av de gratistjänster vi får från jordens ekosystem på ett ohållbart sätt och många av dem fortsätter att försämrats.

– Vi vill bygga en unik tvärvetenskaplig forskningsmiljö där innovativa idéer föds. Vi hoppas kunna generera insikter som behövs för att stärka samhällets och ekosystemens förmåga att möta förändringar, säger Carl Folke, chef för Centrum för tvärvetenskaplig miljöforskning och blivande forskningschef för det nya institutet. Våra samhällen är en sammanvävd del av biosfären och vi är beroende av att ekosystemen fungerar. ▶▶

MISTRA:s miljöforskningsinstitut

Bakom det nya institutet står Centrum för tvärvetenskaplig miljöforskning vid Stockholms universitet, Stockholm Environment Institute och Beijerinstitutet för ekologisk ekonomi vid Kungliga Vetenskapsakademien i Stockholm. Institutet ska bedriva forskning om hur mänsklig välfärd och livskraftiga ekosystem kan utvecklas tillsammans, samt utgöra en plattform för dialog med politiker, myndigheter och resursnyttjare på lokal, regional och internationell nivå.

www.ctm.su.se

Ny standard för växthusgaser

För några år sedan kom FN med ett önskemål om standarder för att underlätta införandet av Kyotoprotokollet. Nu är Greenhouse Gases, ISO 14064, fastställd som internationell standard.

– På sikt ska standarden leda till att man världen över tillämpar liknande regler för hur man mäter, rapporterar och verifierar utsläpp av växthusgaser från såväl enskilda enheter som från större projekt omfattande flera enheter och olika länder, säger Lars Jonsson, projektledare på SIS, Swedish Standards Institute.

Standarden förväntas användas av alla som handlar med utsläppsrätter och syftar till att förenkla och förtydliga mätningar och rapporter. I arbetet har man utgått från tidigare etablerade växthusgasprotokoll från bland annat World Business Council for Sustainable Development och World Resources Institute.

Standarden, är "regim-oberoende" och består av tre delar som ska kunna användas i olika handelssystem och protokoll, däribland Europeiska Unionens "European Trading Scheme" (EU ETS) och Kyoto-protokollet. ▶▶

Växthusgasstandard i tre delar

1. ISO 14064-1

Kravspecifikation med vägledning på organisationsnivå för kvantifiering och rapportering av utsläpp och avlägsnande av växthusgaser.

2. ISO 14064-2

Kravspecifikation med vägledning på projektnivå för kvantifiering, mätning och rapportering av minskning av utsläpp eller förbättrat avlägsnande av växthusgaser.

3. ISO 14064-3

Kravspecifikation med vägledning för validering och verifiering av växthusgasrapporter.

Gå en mil i mina skor...

Ny rapport om innovativ förvaltning

För drygt ett år sedan startade några forskare vid SLU tillsammans med Centrum för biologisk mångfald projektet *Innovativ förvaltning*, för att studera förutsättningar för samförvaltning i Sverige. Rapporten blev klar för några veckor sedan.

” Vilka värden som skall bevaras, hur de kan bevaras, hur mycket som skall bevaras, vilka andra mål som samtidigt kan uppnås, samt vem som bör och kan ta ansvar för detta, är föremål för diskussion. ”

Att möta människor som ideellt eller yrkesmässigt arbetar med förvaltning av naturresurser är att möta människor med stort engagemang. I möten med människor intresserade av nya former av samförvaltning är det tydligt att deras erfarenheter, sammanhang och kunskaper varit olika – så olika att deras olika utgångspunkter och slutsatser ibland gör det svårt för dem att förstå varandra. Under det gångna året har forskare i projektet *Innovativ förvaltning* träffat ett stort antal människor med ena eller bägge fötterna i naturresursförvaltning och uppmärksammat dessa svårigheter, som kan ha att göra med att aktörerna av olika skäl inte ser varandra som legitima samförvaltningspartners. Men olikheterna kan också innebära att de tillsammans kan bli mer kompetenta att förvalta än vad de är enskilt.

FRUSTRATION ÖVER BRIST PÅ RESULTAT

I svensk natur finns värden som anses omistbara och som bör bevaras för framtida generationer. Vilka värden som skall bevaras, hur de kan bevaras, hur mycket som skall bevaras, vilka andra mål som samtidigt kan uppnås, samt vem som bör och kan ta ansvar för detta, är däremot föremål för diskussion.

I maj 2005 ordnades ett seminarium i samarbete med Folkhälsovetenskapliga rådet i riksdagens andra kammarsal på temat *Lokal förvaltning av naturresurser – från ord till handling*. Bland seminariedeltagarna fanns en frustration över att det som man i regeringens skrivelse *En samlad naturvårdspolitik* uppfattade som en strävan mot ökad delaktighet, inte fått konkreta resultat i praktiken. Regeringen konstaterar i skrivelsen att ökad dialog och delaktighet på lokal nivå på sikt gynnar naturmiljön, och att kopplingen mellan naturvård och regional utveckling är ömsesidig. Man skriver bland annat att ”innovativa lokala förvaltningsformer skall prövas”. I skriften sägs däremot inget om vad som me-

nas med lokala förvaltningsformer och vilka mandat de har, dialog och delaktighet eller hur delaktigheten skall åstadkommas.

Miljöminister Lena Sommestad presenterade på seminariet ett tiopunktsprogram för att underlätta processen att utveckla förvaltningslösningar så nära brukarna som möjligt. Som en direkt konsekvens av detta seminarium och de frågor som där diskuterades, startades projektet *Innovativ förvaltning av naturresurser*.

TVÅ HUVUDAKTÖRER

För att kunna diskutera olika aktörer och deras mandat och förutsättningar vid samförvaltning, har forskarna valt att utgå från två viktiga aktörer: den lokala aktören, förankrad i sin bygd och den regionala tjänstemannen. De två aktörerna framställs på ett schablonartat sätt för att underlätta generella resonemang om deras olika roller, deras sätt att förhålla sig både till varandra och till frågan om samförvaltning.

Vad är det som driver de lokala aktörerna? Varför är bygden så viktigt för dessa människor? Vad innebär det att vara del av en bygd och känna ansvar för just den bygden? Under mötena med lokala aktörer har forskarna mött en kärlek till den plats där man lever och en önskan att förvalta de värden som finns där från tidigare generationer till kommande generationer.

– Kärleken till platsen där man bor och ansvaret att förvalta naturresurser kan gå hand i hand med andra visioner om att upprätthålla till exempel lokal samhällsservice och lokal administration. Det kan handla om att förbättra vägarna, bevara skola och förskola och utveckla äldreboende, berättar projektledaren Karin Eksvärd vid SLU.

– Lokalt förvaltarskap kan vara en möjlighet att utveckla ett engagemang för det lokala samhället genom att verka för att besluten flyttas närmare bygdens befolkning, fortsätter hon.

Idén om ett större inflytande över de lokala naturresurserna kan alltså ses inte bara som ett mål utan också som ett medel, en strategi för att stärka den lokala gemenskapen och öka de boendes handlingsutrymme generellt.

FRAMSTEG GENOM SVÅRIGHETER

I framställningen lyfter forskarna fram svårigheter och problem med samförvaltning, vilket medför risken att läsaren får uppfattningen att samförvaltning främst medför problem.

– Det är inte vår avsikt att bli uppfattade på det viset, kommenterar Karin Eksvård.

– Vi tror i grund och botten att samförvaltning i många situationer kan medföra förbättringar. Vi lyfter fram svårigheter förknippade med samförvaltning för att lära oss och andra samförvaltning som en möjlighet. En del av de initiativ till samförvaltning som ingår i studien har varit laddade av intresse motsättningar, missförstånd och känslor av kränkningar och oförätter. Men just detta visar något av problematiken i skapandet av nya förvaltningsformer. Därför utgör de också ett viktigt underlag till skriften.

För att levandegöra händelser och samtal använder författarna citat som nedtecknats i samband med kunskapsdialogerna. Citaten kommer från alla inblandade och ger uttryck för hopp, frustration, ilska, oförståelse, glädje och en vilja att mötas. Några exempel:

Jag känner att man är bara förvaltare en kort stund, man har en skyldighet mot sina barn. De har sina rötter här. Barnen kommer hem och vill bygga eget här, de har varit med om att restaurera.

Lokal aktör

Nu vill vi vara med och påverka!... Det har alltid funnits egen förvaltning av naturresurserna här. Vi var rädda för herrarna i Bryssel. Besluten flyttades från Astad, till Bstad – nu måste vi säga nej när det flyttas över till Bryssel...

Aktör i lokal utvecklingsgrupp

"Det är ett stort steg att lämna över [ansvaret för] skötselplanen. Det kräver kompetens. Naturreservat bildas ju inte för att tillgodose lokala intressen utan för nationella intressen... Jag tror snarare att man skall tänka sig gemensamt framtagande av skötselplanen".

Regional tjänsteman

NÖDVÄNDIGA TOLKNINGAR

Rapporten präglas, eller begränsas om man vill, av forskarnas intressen inom ämnesområdena kommunikation, konflikthantering, lärande, landsbygdsutveckling och demokrati. Det finns andra aspekter av samförvaltning som inte uppmärksammas, till exempel juridiska och äganderättsliga frågor och ekonomiska konsekvenser av samförvaltning.

En annan verklighet som man inte kommer ifrån när det gäller kvalitativa analyser är forskarens egna tolkningar.

– Vi har valt tolkningar som har en poäng att tillföra resonemangen om samförvaltning. Att tolka innebär alltid en risk att begå misstag, men att avstå från att tolka medför risken att inte våga se och lära, förklarar medförfattaren Lars Hallgren vid SLU.

Det fortsatta arbetet med samförvaltning kan underlättas avsevärt om de aktörer som nu deltar i sådana initiativ uppfattar att deras strävan att pröva och utveckla nya förvaltningsformer får stöd från centralt håll. Att de politiska intentionerna sätter tydliga ramar och gränser för hur "långt" den lokala delaktigheten kan och bör sträcka sig.

– Vår uppfattning är att alla inblandade aktörer skulle vinna på om gränserna för samförvaltning vore tydliga. Vilka ramar som inte får överskridas, men också vad man uppmuntras till att pröva och utveckla från politiskt håll, avslutar Karin Eksvård.

OLOPH DEMKER, CBM

Projektet Innovativ förvaltning

Projektet är ett samarbete mellan Institutionen för stad och land vid SLU (enheten för landsbygdsutveckling och enheten för miljökommunikation) samt Centrum för biologisk mångfald. Sju personer har under ett års tid arbetat deltid i projektet med medel från Jordbruksverket. Under projektets gång har också tillkommit ett uppdrag åt Fiskeriverket att göra en utvärdering av pågående samförvaltningsinitiativ. Förutom litteraturstudier och litteratordiskussioner, har projektet inventerat fall där man arbetar för ökad lokal delaktighet och inflytande över förvaltningen av en naturresurs och genomfört kunskapsdialoger med några av dessa fall.

Rapporten *Gå en mil i mina skor...* är skriven på lättläst svenska och kan beställas på www.cbm.slu.se eller www.landsbygdssverige.org

DIVERSE

FRÅN CENTRUM FÖR BIOLOGISK MÅNGFALD

Ny norsk naturtypindelning

Den norska Artsdatabanken har etablerat ett tvåårigt projekt för att utveckla en enhetlig indelning av norsk natur. Huvudmålet med projektet Ny Norsk Naturtypeinndeling (NNN) är att utveckla ett vetenskapligt underlag för de myndigheter som förvaltar arealer. Arbetet innebär att:

- ✓ Producera en teoretisk grund med principer för indelning av naturtyper
- ✓ Utarbeta ett underlag för de förval-

tande myndigheternas arbete

- ✓ Göra ett första utkast till naturtypindelning baserat på uppdaterad kunskap
- ✓ Skapa nycklar som säkerställer att naturtypindelningen är kompatibel med de viktigaste internationella systemen för indelning av natur (EUNIS och Emerald Network)
- ✓ Identifiera nya forskningsbehov.

CBM

Box 7007, 750 07 Uppsala

Telefax: 018 - 67 34 80 eller 018 - 30 02 46

Namn

Malin Almstedt
Veronika Areskoug
Ingvar Backéus
Rune Bengtsson
Åke Berg
Maria Berlekom
Marie Bystrom
Simon Carroll
Oloph Demker
Torbjörn Ebenhard
Urban Emanuelsson
Moneim Fatih
Karin Gerhardt
Lars-Åke Gustavsson
Jan-Olof Helldin
Inger Hjalmarsson
Mattias Iwarsson
Eva Jansson
Sonja Jansson
Johnny de Jong
Tommy Lennartsson
Maud Lindmark
Pernilla Malmer
Stephen Manktelow
Lena Nygårds
Linnea Oskarsson
Karin Persson
Roger Svensson
Carl-Gustaf Thornström
Eva Thörn
Håkan Tunón
Susanne von Walter
Charlotta Warmark
Jens Weibull
Birgitta Winberg
Jan Wärnbäck

Telefon

018 - 67 21 35
018 - 67 27 21
018 - 471 28 61
040 - 41 51 50
018 - 67 26 24
018 - 67 27 68
018 - 67 25 73
018 - 67 27 46
018 - 67 13 93
018 - 67 22 68
018 - 67 27 30
040 - 41 55 75
018 - 67 13 44
042 - 10 45 29
0581 - 69 73 08
040 - 41 58 12
018 - 67 22 96
040 - 41 52 15
018 - 67 22 63
018 - 67 10 71
018 - 67 24 36
018 - 67 21 88
018 - 67 13 45
018 - 67 27 46
070 - 261 92 19
040 - 41 55 86
070 - 264 63 56
018 - 67 24 54
018 - 67 27 17
040 - 41 55 87
018 - 67 25 91
018 - 67 22 63
018 - 67 21 88
040 - 41 55 31
040 - 41 52 10
018 - 67 22 40

E-post

Malin.Almstedt@cbm.slu.se
Veronika.Areskoug@cbm.slu.se
Ingvar.Backeus@ebc.uu.se
Rune.Bengtsson@cbm.slu.se
Ake.Berg@cbm.slu.se
Maria.Berlekom@cbm.slu.se
Marie.Bystrom@cbm.slu.se
Simon.Carroll@cbm.slu.se
Oloph.Demker@cbm.slu.se
Torbjorn.Ebenhard@cbm.slu.se
Urban.Emanuelsson@cbm.slu.se
Moneim.Fatih@cbm.slu.se
Karin.Gerhardt@cbm.slu.se
Lars-Ake.Gustavsson@cbm.slu.se
Jan-Olof.Helldin@cbm.slu.se
Inger.Hjalmarsson@cbm.slu.se
Mattias.Iwarsson@cbm.slu.se
Eva.Jansson@cbm.slu.se
Sonja.Jansson@cbm.slu.se
Johnny.de.Jong@cbm.slu.se
Tommy.Lennartsson@cbm.slu.se
Maud.Lindmark@cbm.slu.se
Pernilla.Malmer@cbm.slu.se
Stephen.Manktelow@cbm.slu.se
Lena.Nygards@bredband.net
Linnea.Oskarsson@cbm.slu.se
Karin.Persson@cbm.slu.se
Roger.Svensson@nvb.slu.se
Carl-Gustaf.Thornstrom@cbm.slu.se
Eva.Thorn@cbm.slu.se
Hakan.Tunon@cbm.slu.se
Susanne.von.Walter@cbm.slu.se
Charlotta.Warmark@cbm.slu.se
Jens.Weibull@cbm.slu.se
Birgitta.Winberg@cbm.slu.se
Jan.Warnback@cbm.slu.se

Sverige bidrar till klimatmöte i Kenya

Sverige har beslutat att bidra med fyra miljoner kronor till den 12:e partskonferensen och det andra partsmötet under Kyotoprotokollet den 6–17 november.

Mötet som förväntas få uppemot 6 000 deltagare hålls i Kenya. Kyotoprotokollets framtid står överst på dagordningen.

– Jag är stolt över att vi har beslutat bidra finansiellt för att få till detta möte. Pengarna behövs om alla länder ska ha möjlighet att delta, säger miljöminister Lena Sommestad.

Mötet i Kenya väntas få stor betydelse för de afrikanska ländernas engagemang i det globala klimatsamarbetet. Samtidigt innebär mötet en möjlighet att lyfta u-ländernas perspektiv på klimatpolitiken.

– Just dialogen mellan i- och u-länder om hur klimatproblemen kan hanteras i samarbete är helt avgörande för om vi ska lyckas stoppa framtidens klimatförändringar, säger Lena Sommestad.

Läs mer på www.unfccc.int

Kalendarium

28–29 september

Mångfaldskonferensen 2006

Lokal förvaltning av naturresurser

17–18 oktober

CBM:s Etnobiologisymposium

24 oktober

MINNA-workshop: Humanistisk och naturvetenskaplig naturvård

7–8 november

Naturvårdskedjans användarkonferens: Framtidens naturvård

11 december

Biodiverse nr 4

Nästa Biodiverse utkommer den 11 december.

Prenumerera gratis! biodiverse@cbm.slu.se